

BİR AMERİKAN İSTİHBARAT RAPORU

II. DÜNYA HARBİ YILLARINDA ZSA ZSA GABOR'UN TÜRKİYE HAKKINDA GÖRÜŞLERİ

RIFAT N. BALI

Bu makale ile takdim edilmekte olan Amerikan istihbarat belgesi çevirisinin kaynağı, Hollywood'un ünlü artistlerinden Zsa Zsa Gabor'dur (1917-). Burhan Belge ile evlenerek Ankara'da 5 yıl yaşayan Gabor, Belge'den boşandıktan sonra Birleşik Devletler'e geri dönmüş ve Amerikan Askeri İstihbaratı'na Türkiye hakkında bilgi vermiştir. Bilgilerin genelliği ve yüzeyselliği dikkat çekicidir.

Gabor'un ilk eşi, Burhan Belge idi.¹ Gabor, Belge Macaristan'da görevliyken onunla tanışmış ve hemen evlenmişti. Burhan Belge Ankara'ya tayin olduğunda da Gabor eşiyle birlikte Ankara'ya taşınmış ve Belge'den boşanacağı 1941 yılına kadar orada yaşamıştı.² Gabor Burhan Belge'den boşandıktan sonra, 1942 yılında ünlü Hilton oteller zincirinin sahibi Conrad Hilton ile evlenecek, bu evlilik dört yıl sürecekti. Gabor Conrad Hilton ile evliyken Amerikan Askeri İstihbaratı yetkilileri ile görüşmüş ve beş yıl boyunca yaşadığı Türkiye hakkında bildiklerini anlatmıştı. Bu makalede yayınlanan belge işte bu görüşmenin raporudur. Zsa Zsa Gabor'un verdiği bilgiler incelendiğinde, bunların oldukça yüzeysel izlenimler olduğu fark edilmekte. Gabor izlenim ve kanaatlerini dile getirirken, örneğin Türk Emniyet ve İstihbarat Teşkilatı'ndan söz ederken son derece genel ifadeler kullanmıştır, özgün bilgiye pek rastlanmaz. Zsa Zsa Gabor'un Ankara'da yaşadığı beş yıl zarfında eşi vasıtasıyla dahil olduğu kalburüstü çevre hakkındaki anılarında çok fazla bilgi yer almamakta, ilgi çekici tek bilgiyse, Atatürk'le gönül macerası yaşadığı iddiasıdır. Gabor'un verdiği bilgilerin yüzeyselliğinin bir diğer nedeni, Burhan Belge ile 15 yaşında evlenmiş olmasıdır. 15 yaşın-

**Zsa Zsa Gabor
Burhan Belge ile
5 yıl evli
kalmıştı.**

*Zsa Zsa Gabor My
Story Written For Me
by Gerold
Frank "None"*

da Ankara'ya gelen Gabor, eşinden boşanıp Ankara'dan ayrıldığında sadece 21 yaşındaydı. Türkçeye vakıf olmayan bu kadar genç bir insanın sunabileceği istihbarat bilgisinin çok yüzeysel olması doğaldır. Gabor'un bilgi kaynağı muhtemelen sadece eşi Burhan Belge idi.

"MAHREM
ASKERİ İSTİHBARAT BÖLÜMÜ,
GENELKURMAY HARP DAİRESİ
New York Bürosu Askeri Ataşe
Raporu: Türkiye
Konu: Halihazırdaki hâdiseler # 948
- Muhtelif bilgiler
Rapor no: 12360 / 1 Ocak 1944

Zsa Zsa Gabor
(Bayan Conrad
Hilton) kaynaklı
rapor
B-2, yani
"muhtemelen
doğru kabul
edilen bilgi"
kategorisinde
değerlendirilmiş.

"Gabor Türkiye'de Panislamcı hareketin hiçbir zaman çok büyük adımlar kat edeceğine inanmamaktadır. Rusya vakasında olduğu gibi, Kemal Paşa (iktidarı) altında Türkiye ilk önce dini yok etmeye bakmıştır. 24 sene önce ülkenin liderleri son derece geri kalmış bir halkı modernleştirme çaresi olarak bir tek bunu dikkate almışlardır."

Kaynak ve güvenilirlik derecesi: Daha önce Türk Dahiliye Vekâleti'nde Matbuat Müdürü olarak vazifeli olan Burhan Belge ile 5 sene (1936-1941) evli kalan Bayan Conrad Hilton.

Değerlendirme: B-2³

Özet

1. Türk Ordusu'nun sempatipleri
2. Türkiye'de Panislamcılık
3. Türkiye'de Alman nüfuzu
4. Reisicumhur İnönü'nün mevkii
5. Türk Gizli Polisi'nin kifayeti

Bayan Conrad Hilton, Bay Burhan Belge'den boşandıktan sonra 1941 yılının Temmuz ayından itibaren Birleşik Devletler'de bulunmaktadır. 1942 yılında Bay Hilton ile evlendi. Bay Belge Türk Dahiliye Vekâleti'nde Matbuat Müdürü idi. Eşi olan Bayan Hilton 1936-1941 (yılları) arasında beş sene müddetle Ankara'da yaşadı. Türkiye hakkında verdiği aşağıdaki malûmat bu ülkeyi terk ettiği üç sene öncesine ait ol-

masına rağmen, (Bayan Gabor) verdiği malûmatın o tarihte olduğu kadar bugün için de doğru olduğuna inanmaktadır.

1. TÜRK ORDUSU'NUN (SİYASİ) SEMPATİLERİ

Türk Ordusu ilk önce ve her şeyin üstünde Türk yanlısıdır.

Kaynak, Almanların son harp sırasında Türklere layık gördüğü muameleden dolayı, Ordu'nun Müttefik Kuvvetler ve Mihver arasında (seçim yapmak zorunda kalırsa) daha çok Müttefik Kuvvetler'e meyilli olduğuna inanmaktadır. Ordu, Türk hükümetinin bütün kısımları gibi, tam manasıyla fırsatçıdır. Halihazırda harbin ilk senelerinde, Almanya galip gelmekte olduğu sırada, (askerler) gözle görülen galibin tarafına meylettiler; bu son sene ise, Müttefik Kuvvetler'in askeri başarıları ile birlikte mevkileri tam tersine döndü.

2. TÜRKİYE'DE PANİSLAMCILIK

Bayan Hilton Türkiye'de Panislamcı hareketin hiçbir zaman çok büyük adımlar kat edeceğine inanmamaktadır. Rusya vakasında olduğu gibi, Kemal Paşa (iktidarı) altında Türkiye ilk önce dini yok etmeye bakmıştır. 24 sene önce ülkenin liderleri son derece geri kalmış bir halkı modernleştirme çaresi olarak bir tek bunu (dini yok etmeyi) dikkate almışlardır. Bu (modernleşme) sadece halkı dine bağlayan bağların kesilmesiyle başarılabilirdi. Kaynağımız, Pers Şahı'nın da ülkesinde aynı şeyi yaparak İran'ı on yılda, onuncu asırdan yirminci asra taşımak gibi neredeyse imkânsız bir işi gerçekleştirdiğine dikkati çekti.

Bunun neticesi olarak ülkeyi idare eden sınıflarda şiddetli bir milliyetçilik duygusu dinin yerini aldı ve bu da bir dereceye kadar halk kitlelerine kadar indi. Türkiye'de kitlelerin ateist olduklarını söylemek her ne kadar gülünç ise de, Muhammedi

Kadro dergisinin kurucu ekibi: Vedat Nedim (Tör), Burhan Asaf (Belge), Yakup Kadri (Karaosmanoğlu), Mehmet Şevki (Yazman), Şevket Süreyya (Aydemir), İsmail Hüsrev (Tökin).

din, sabık sultan zamanında olduğu gibi halkın üzerinde mutlak bir hâkimiyete sahip değildir; kaynak Türkiye'nin herhangi bir Panislamcı harekete katılmasını son derece şüpheli görmektedir.

3. TÜRKİYE'DE ALMAN NÜFUZU

Kaynak, savaşın patlamasından önce bile, Alman Beşinci Kolcuları'nın Türkiye'yi, muhtemelen herhangi bir Avrupa ülkesinden çok daha fazla bir şekilde delik deşik ettiklerini, bazıları çok genç olmak üzere, yüzlerce Alman talebe ve teknisyenin ülkeye sızdıklarını ve neredeyse her şehirde değişik kisveler altında faaliyet gösterdiklerini iddia etmekte.

4. REİSİCUMHUR İNÖNÜ'NÜN MEVKİİ

Reisicumhur İnönü, Türkiye Cumhuriyeti'nin en başından, Kemal Paşa'nın vefat etmesinden bir sene

öncesine kadar başvekil idi. İkisinin arasında, Kemal Paşa'nın vefatından birkaç sene önce başlayan ve İnönü'nün Başvekâlet'ten alınmasıyla neticelenen bir soğukluk başlamıştı. Kemal Paşa vefat ettiği zaman, (Cumhuriyet'i kuran) eski kadronun bir kısmı İnönü'nün Reisisicumhur seçilmesine oldukça hasmane bir tavırla baktı; İnönü Reisisicumhur olunca Kemal Paşa zamanında yüksek mevkilerde bulunan Türkiye'nin en güçlü (siyaset) adamlarından birçoğunun vazifelerine son verildi. Bu gedik tedricen kapatıldı ancak, kaynak tarafından da not edildiği gibi, Kemal Paşa'nın bu eski kadrosundaki takipçilerinden bazıları eski yüksek mevkilerini yeniden elde ettiler.

5. TÜRK GİZLİ POLİSİ'NİN EHLİYETİ

Bayan Hilton Türk Gizli Polisi'nin son derece ehil, herhalde en az Rus

OGPU⁴ veya Alman Gestapo⁵ kadar iyi olduğunu iddia ediyor. Bu teşkilatın reisleri sürekli değiştiğinden şu anki reislerin isimlerini bilmiyor.

6. İLERİ GELEN TÜRKLER ARASINDA "KİM KİMDİR"

Bayan Hilton, Ankara'da kaldığı beş sene içinde yakından tanıdığı şahsiyetleri anlatan bir "Kim Kimdir" hazırlamakta. Bitirir bitirmez yollayacaktır.

Raporu Hazırlayan
Lawrence C. Thaw
Binbaşı, Birleşik Devletler
Ordusu

Edward L. Barlow
Yarbay
Amir, New York Bürosu
Askerî İstihbarat Bölümü"

RIFAT N. BALI
ARAŞTIRMACI

KAYNAK VE DİPNOTLAR

National Archives and Records Administration, (College Park, Maryland) RG 226 Entry 16, Records of the Research and Analysis Branch, Office of Strategic Services, Regular Services) 1941-1945 1 Ocak 1944 tarih ve 53561 sayılı belge.

1 Burhan Belge, (1899-1967) 1957 yılında XI dönem Muğla milletvekili seçilecekti. Aynı zamanda DP yanlısı *Zafer* gazetesinin başyazarıydı.

2 Zsa Zsa Gabor, *One Life Time Is Not Enough*, Delacorte Press, New York, s. 18.

3 B-2 kodunun açıklaması şöyle: "B" kodu "daha önceden veya muhtemelen güvenilir", "2" kodu ise "başka kanıtlar tarafından desteklenen veya muhtemelen doğru kabul edilen bilgi" anlamını taşımakta. Kaynak: National Archives and Records Administration, (College Park, Maryland), OSS; Evaluation of Evidence, RG226, E147, Box 7, F103, "Grading of Reports" başlıklı belge.

4 Devlet Siyaset Direktörlüğü (GPU) 1934 yılına kadar Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği'nin (SSCB) gizli polisiydi. SSCB'nin kurulmasıyla birlikte 15 Kasım 1923 tarihinde GPU, Birleşik Devlet Siyasi Direktörlüğü'ne (OGPU) dönüştü. (http://en.wikipedia.org/wiki/State_Political_Directorate)

5 "Gizli devlet polisi" anlamına gelen Gestapo, (Geheime Staatspolizei) Nazi Almanyası'nın resmi gizli polisiydi. (<http://en.wikipedia.org/wiki/Gestapo>)